

**ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

**ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ**

*ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ στον οικισμό Κάστρο Αγίου Γεωργίου &
ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΒΑΛΛΙΑΝΟΥ στις Κεραμειές*

ΑΘΗΝΑ 2015

Περιεχόμενα

1. Το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (ΣΑΚ) της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού	3
2. Η πρωτοβουλία του ΣΑΚ για την διάσωση μνημείων της Κεφαλονιάς, <i>Κ. Κουτσαδέλης</i> ,	5
3. Ο Άγιος Σπυρίδων στον οικισμό Κάστρο Αγίου Γεωργίου, <i>Κ. Κουτσαδέλης & Γ. Θωμάς</i>	6
4. Το αρχοντικό Βαλλιάνου στις Κεραμειές, <i>Α. Γερούσης-Μπεντερμάχερ</i>	12

Επικοινωνία

Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς
Τριπόδων 28,
105-58, Αθήνα

Τηλ.: 210 3225245, εσωτ. 3
Φαξ: 210 3225240
E-mail: sak@ellinikietairia.gr
Ιστοσελίδα: www.ellet.gr

1. Το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (ΣΑΚ) της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

Η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος & Πολιτισμού – σωματείο μη κερδοσκοπικό, μη κυβερνητικό – ιδρύθηκε το 1972 από τον Κώστα και την Λυδία Καρρά και έκτοτε αγωνίζεται για την διάσωση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, την προστασία των οικοσυστημάτων και της οικολογικής ισορροπίας, καθώς και για την προώθηση της αειφόρου χρήσης των φυσικών και ενεργειακών πόρων της χώρας μας. Στην προσπάθεια αυτή η Ελληνική Εταιρεία στηρίζεται στην συνδρομή και συνεργασία χορηγών, επιστημόνων, εθελοντών, μελών και φίλων.

Η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί έναν από τους κύριους στόχους της Ελληνικής Εταιρείας. Με αναστηλωτικές επεμβάσεις σε μνημεία, όπως η *Νέα Μονή Χίου*, ο *Όσιος Λουκάς Βοιωτίας* και το καθολικό της *Μονής Σωτήρος στον Χορτιάτη* Θεσσαλονίκης, καθώς και με κινητοποιήσεις για την προστασία παραδοσιακών οικιστικών συνόλων, όπως η *Πλάκα* και η *Υδρα*, η Ελληνική Εταιρεία έχει πετύχει την διάσωση και ανάδειξη πλήθους μνημείων. Το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (ΣΑΚ) ιδρύθηκε το 1995 και δραστηριοποιείται στους εξής τομείς:

α) Πρότυπη αποκατάσταση και ανάδειξη μνημείων που κινδυνεύουν. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αναστηλωτικών έργων, με χορηγίες ιδιωτών ή κοινωφελών ιδρυμάτων (π.χ. Ίδρυμα Λεβέντη, Ίδρυμα Νιάρχου), αποτελούν το Καμπαναριό του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων στην Βενετία, η Κόκκινη Εκκλησία/ Kizil Kilise στην Καπαδοκία, ο Άγιος Πέτρος στην Καστάνια Μάνης, η Αγία Κυριακή στην Απείρανθο Νάξου, ο Άγιος Ιωάννης ο Ελεήμων στο Λυγουριό Αργολίδος, ο Άγιος Νικόλαος στην Καστάνια Μάνης, η βόρεια πτέρυγα της Μονής Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, το καθολικό της Μονής Σωτήρος στο Αλεποχώρι Αττικής, ο Άγιος Γεώργιος ο Καθολικός και η Αγία Κυριακή στην Παλαιοχώρα Αίγινας, καθώς και ο δίδυμος ναός Αγίας Άννης και Κοιμήσεως της Θεοτόκου στα Ταίρια Μονεμβασίας. Το ΣΑΚ χρηματοδότησε, επίσης, την συντήρηση των τοιχογραφιών της Τράπεζας της Μονής Αγίας Αικατερίνης στο Σινά και του Αγίου Χαραλάμπους στο Πέραμα Ιωαννίνων.

β) Μελέτες αποκαταστάσεως μνημείων, όπως η Αγία Σοφία-Οδηγήτρια στην Μονεμβασία, ο Άγιος Τίτος στην Γόρτυνα Κρήτης, ο Άγιος Νικόλαος στον Οξύλιθο Εύβοιας, το Κάστρο Λεονταρίου. *Σε εξέλιξη είναι οι μελέτες αποκατάστασης του καθολικού της Μονής Θεοτόκου στα Σίσια και της Μονής Αγίων Φανέντων στην Σάμη Κεφαλονιάς.*

γ) Δράσεις για την διάσωση μνημείων. Το ΣΑΚ έχει αναλάβει πρωτοβουλίες για την διάσωση μνημείων σε όλη την Ελλάδα. Για παράδειγμα, στην περίπτωση του ***Πύργου στην Αγία Μαρίνα Κέας (4^{ος} π.Χ. αι.)*** με χρηματοδότηση που εξασφάλισε το ΣΑΚ πραγματοποιήθηκε η μελέτη και η επίβλεψη τοποθέτησης προστατευτικού ικριώματος, για την αποτροπή κατάρρευσης τμημάτων του μνημείου. Το ΣΑΚ χρηματοδότησε, επίσης, τις αποτυπώσεις των κτηρίων του ***κτήματος Τατοΐου***, προώθησε την κήρυξή τους ως μνημείων νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς και εξασφάλισε χρηματοδότηση για την εκπόνηση μελέτης - πρότασης για την αποκατάσταση και τη βιώσιμη ανάπτυξη και λειτουργία του κτήματος.

δ) Προγράμματα καταγραφής. Στο πλαίσιο της προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και της ευαισθητοποίησης του κοινού, το ΣΑΚ σχεδίασε και χρηματοδοτεί τα προγράμματα καταγραφής *«**Το Μοντέρνο Κίνημα της Αθήνας**»* (www.modmovathens.gr) και *«**Μνημεία υπό Απειλή**»* (www.mua.gr).

ε) Παρεμβάσεις για την σωτηρία των παραδοσιακών οικισμών, όπως η Ύδρα, για την προστασία της οποίας το ΣΑΚ έχει προσφύγει επανειλημμένως στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Για την ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών και την ανάπτυξη ενός γόνιμου διαλόγου μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, κατά την περίοδο 2012-14 διοργανώθηκαν ημερίδες σε Αθήνα, Σίφνο, Ιωάννινα, Βόλο, Χανιά, Ύδρα και Καλαμάτα με θέμα *«**Προστασία Παραδοσιακών Οικισμών και Σύγχρονος Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός**»*.

στ) Υποτροφίες. Το ΣΑΚ έχει χορηγήσει πλήθος υποτροφιών σε αρχιτέκτονες και αρχαιολόγους για μεταπτυχιακές σπουδές στο Πανεπιστήμιο του York της Μεγάλης Βρετανίας στο αντικείμενο της συντήρησης και αποκατάστασης μνημείων.

ζ) Εκδόσεις βιβλίων και ενημερωτικών εντύπων με κύριους στόχους την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα πολιτισμού όπως οι τόμοι *«**Εκκλησιαστική Αρχιτεκτονική**»* και *«**Περιβάλλον και Πολιτισμός**»*.

η) Europa Nostra. Η Ελληνική Εταιρεία αντιπροσωπεύει την Europa Nostra στην Ελλάδα, μίας ΜΚΟ πανευρωπαϊκής εμβέλειας η οποία με ένα εκτεταμένο δίκτυο επαγγελματιών και εθελοντών εργάζεται με προσήλωση για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης. Το ΣΑΚ υποβάλλει προτάσεις για τα βραβεία πολιτιστικής κληρονομιάς που απονέμουν από κοινού κάθε χρόνο η Europa Nostra με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

2. Πρωτοβουλία του ΣΑΚ για την διάσωση μνημείων της Κεφαλονιάς

Το 2013 συμπληρώθηκαν 60 χρόνια από τους καταστρεπτικούς σεισμούς του 1953, όταν το Αργοστόλι, το Ληξούρι, η Σάμη και τα περισσότερα χωριά του νησιού ισοπεδώθηκαν. Παρά την καταστροφή, ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα αγροτικών οικιών και εγκαταστάσεων, καθώς και εκκλησιαστικών μνημείων έχουν διασωθεί. Η κατάσταση, όμως, πολλών εξ αυτών είναι ιδιαίτερος επιβαρυνμένη, λόγω της χρόνιας εγκατάλειψης και των αλληπάλληλων σεισμικών δονήσεων, όπως αυτές του Ιανουαρίου & Φεβρουαρίου 2014, ενώ τα μέτρα προστασίας τους είναι συνήθως ανύπαρκτα ή ανεπαρκή. Δεδομένης της υψηλής σεισμικότητας της περιοχής, σημαντικά προσεισμικά κτήρια του νησιού είναι πολύ πιθανόν να καταρρεύσουν κατά τα επόμενα χρόνια.

Έστω και με καθυστέρηση δεκαετιών, η ανάδειξη και προστασία προσεισμικών μνημείων του νησιού θα είχε πολλαπλά οφέλη, σε επίπεδο οικονομικό, πολιτιστικό και εκπαιδευτικό. Όχι μόνον θα δημιουργηθούν νέοι πόλοι προσέλκυσης επισκεπτών, με αντίστοιχα οικονομικά οφέλη για την τοπική κοινωνία, αλλά και οι κάτοικοι του νησιού θα επανασυνδεθούν με το παρελθόν τους, αφού στα μνημεία αυτά αντικατοπτρίζεται η ιστορική και πολιτισμική πορεία του νησιού.

Για τον λόγο αυτό το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς επέλεξε ορισμένα μνημεία, στην διάσωση των οποίων επικεντρώνονται οι προσπάθειές του. Δύο εξ αυτών είναι ο Ενετικός *ναός του Αγίου Σπυρίδωνος* στον οικισμό του Κάστρου του Αγίου Γεωργίου και το *αρχοντικό Βαλλιάνου* στις Κεραμειές, ενώ σε εξέλιξη είναι οι μελέτες αποκατάστασης του ναού των *Αγίων Φανέντων* και του παρεκκλησίου του *Αγίου Νικόλαου* στη Σάμη, καθώς και του παλαιού καθολικού της *Μονής Σισίων*.

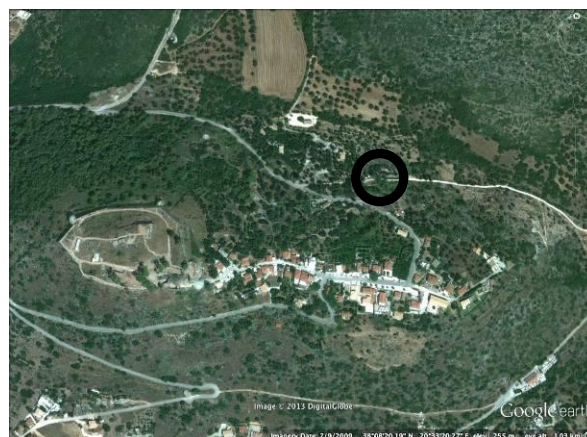
Η επιλογή των συγκεκριμένων μνημείων, τα οποία συμπεριλαμβάνεται στον Διαρκή Κατάλογο Κηρυγμένων Μνημείων, έγινε με *κριτήριο* την αρχιτεκτονική και ιστορική τους αξία, την επικινδυνότητα της κατάστασής τους, και την δυνατότητα κινητοποίησης ευρύτερων δυνάμεων της τοπικής κοινωνίας για την διάσωσή τους. Στόχος είναι η εξασφάλιση πόρων, σε πρώτο στάδιο για την εκπόνηση των μελετών αποκατάστασης, οι οποίες θα πρέπει να εγκριθούν από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού. Σε δεύτερο στάδιο θα επιδιωχθεί η αποκατάσταση των μνημείων μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων ή ιδιωτικών χορηγιών.

3. Ο Άγιος Σπυρίδων στον οικισμό Κάστρο Αγίου Γεωργίου

α) Το μνημείο και η ιστορία του (Κ. Κουτσαδέλης)

Ο ναός του Αγίου Σπυρίδωνος στο Κάστρο του Αγίου Γεωργίου και το κωδωνοστάσιό του αποτελούν δύο από τα αξιολογότερα εναπομείναντα δείγματα ενετικής αρχιτεκτονικής στην Κεφαλονιά. Ο ναός επλήγη σοβαρά από τους σεισμούς του 1953, έχουν διασωθεί όμως ολόκληρη η νότιος πλευρά του, που αποτελούσε την κύρια όψη του μνημείου, καθώς και η ανατολική του. Το κωδωνοστάσιο, το οποίο εφάπτεται στο δυτικό άκρο του νοτίου τοίχου του ναού, διασώζεται σε όλο του το ύψος και είναι ένα από τα εντυπωσιακότερα του νησιού. Δυστυχώς, το σημαντικό αυτό μνημείο, το οποίο έχει κηρυχθεί ως «*προέχον βυζαντινό μνημείο*» από το 1925 (ΠΔ 18-2-1925 - ΦΕΚ 61/Α/12-3-1925), δεν έχει μελετηθεί συστηματικά ούτε από αρχιτεκτονικής ούτε από αρχαιολογικής απόψεως.

Ο μεσαιών διαστάσεων ναός ανήκει στον τύπο της μονόκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής, με την κόγχη ιερού στα ανατολικά. Στην νότιο όψη του ενσωματώνει μορφολογικά στοιχεία του Ιταλικού Μπαρόκ, τα οποία του προσδίδουν ιδιαίτερο αισθητικό χαρακτήρα.

Εικ. 1. Αριστερά: Χάρτης της Κεφαλονιάς στον οποίο δηλώνεται η θέση του Αγίου Σπυρίδωνος. Δεξιά: αεροφωτογραφία του Κάστρου και του οικισμού του Αγίου Γεωργίου, στην οποία δηλώνεται η θέση του μνημείου (πηγή: google earth).

Εικ. 2. Η νότιος πλευρά του ναού (2012).

Εικ. 3. Η ανατολική και η νότιος πλευρά του ναού. Στο άκρο του νοτίου τοίχου διακρίνεται η πλάγια όψη του κωδωνοστασίου (2012).

Στο μέσον περίπου της νοτίου πλευράς υπάρχει περίτεχνο μπαρόκ θύρωμα, παρόμοιο με το κεντρικό θύρωμα της Ευαγγελιστριάς στο Κάστρο. Στο κέντρο του τυμπάνου της αετωματικής επίστεψης του θυρώματος, μέσα σε διακοσμημένο ορθογώνιο πλαίσιο, υπάρχει επιγραφή με χρονολογία 1744.

Εκατέρωθεν του κεντρικού θυρώματος και συμμετρικά τοποθετημένα ως προς αυτό υπάρχουν δύο τοξωτά παράθυρα με περίτεχνο πλαίσιο. Η ελεύθερη παραλλαγή στο θύρωμα των δύο παραθύρων της διακόσμησης του θυρώματος της εισόδου προσδίδει στην όψη ζωντάνια και κίνηση, χωρίς να διαταράσσεται η αρμονία και η ισορροπία του συνόλου. Η διάρθρωση της νοτίου όψεως συμπληρώνεται με δύο ακόμα μικρά τοξωτά παράθυρα για τον φωτισμό του ιερού και του γυναικωνίτη. Μία ακόμα θύρα στο δυτικό άκρο, μέσω της οποίας γινόταν η πρόσβαση στον γυναικωνίτη, είχε φραχθεί σε προγενέστερο στάδιο. Η πλευρά επιστέφεται από περίτεχνο λίθινο γείσο.

Στην ανατολική πλευρά του ναού προεξέχει η κόγχη του ιερού βήματος. Τα μόνα ανοίγματα της πλευράς αυτής είναι ένα μικρό ορθογώνιο άνοιγμα στην κόγχη του ιερού και ένας στρογγυλός φεγγίτης στο τύμπανο της δίριχτης στέγης. Τρεις οριζόντιες ταινίες και το γείσο της στέγης ολοκληρώνουν την διάρθρωση αυτής της πλευράς του ναού.

Εικ. 4. Το κεντρικό θύρωμα της νοτίου όψεως του ναού και παρακείμενο παράθυρο (2012).

Η δυτική πλευρά έχει εν μέρει καταστραφεί. Στο μέσον της υπήρχε τοξωτή θύρα, η οποία έχει μερικώς διασωθεί. Η βόρεια πλευρά του ναού έχει σε μεγάλη έκταση καταρρεύσει, αν και από τα διαθέσιμα στοιχεία μπορεί με ασφάλεια να αποκατασταθεί.

Το εντυπωσιακό καμπαναριό, κατασκευασμένο με λαξευτή τοιχοποιία, εφάπτεται στον νότιο τοίχο του ναού, με αποτέλεσμα να δίδεται η εντύπωση ότι αποτελεί συνέχειά του. Λόγω του ύψους του διαιρείται σε τέσσερις – αντί τριών, όπως είναι το σύνηθες – ζώνες, ενώ στο μέσο της κατώτερης ζώνης υπάρχει τοξωτό άνοιγμα (εικ. 6) που οδηγεί στο προαύλιο του ναού.

Η χρονολόγηση του μνημείου, στο παρόν στάδιο της έρευνας, παραμένει προβληματική. Το 1648 ο ναός επισκευάστηκε και επεκτάθηκε ύστερα από σεισμό, ενώ παράλληλα αποφασίστηκε η μετατροπή του σε ενοριακό (Λειβαδά-Ντούκα 2000: 81). Επομένως, η γραμμένη αντίστροφα και πιθανόν ξανασκαλισμένη χρονολογία 1744 στο υπέρθυρο της νοτίου εισόδου συνδέεται μάλλον με μία νέα ανακατασκευή ή επιδιόρθωση του ναού. Το γεγονός ότι το παρόμοιο θύρωμα της Ευαγγελιστρίας μπορεί να χρονολογηθεί το 1702 (Τσιτσέλης 1960: 80, Μπιρμπίλη 1991: 191, σημ. 48) αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο ο ναός στην παρούσα μορφή του να χρονολογείται στις αρχές του 18^{ου} αι., ενώ η πρώτη φάση κατασκευής του θα πρέπει να τοποθετηθεί αρκετά νωρίτερα.

Εικ. 5. Αριστερά: Άποψη του κωδωνοστασίου από ΝΔ.(αρχείο Φωκά-Κοσμετάτου, 1962). Δεξιά: Ο πυλώνας του κωδωνοστασίου (2014). Στην κλείδα του τόξου διακρίνεται ο «μώρος» – ανθρωπόμορφη κεφαλή με αποτροπαϊκό χαρακτήρα.

Ο Άγιος Σπυρίδων εντάσσεται εμφανώς στο πνεύμα της αρχιτεκτονικής της Ιταλικής Αναγέννησης και του Μπαρόκ. Όμως, όπως συμβαίνει και με άλλους επτανησιακούς ναούς, όλα τα στοιχεία προσαρμόζονται στην κλίμακα και το πνεύμα του τόπου και *«αναπλάθονται και ξαναγεννιούνται κάτω από ένα νέο φως, με την υφή του εγχώριου υλικού για να διαμορφώσουν τις όψεις των Ελληνικών αυτών, φανατικά ορθόδοξων, ναών»* (Ζήβας 2002: 140).

β) Τεχνική έκθεση δομικής επικινδυνότητας (Γ. Θωμάς)

Ο Ι.Ν. Αγίου Σπυρίδωνος Κάστρου είναι αναμφισβήτητα ένα από τα σημαντικότερα και πλέον χαρακτηριστικά αρχιτεκτονικά μνημεία του νησιού. Η αξία του δεν εντοπίζεται μόνο σε σχέση με μνημεία της ίδιας εποχής, με τα οποία εμφανίζει μορφολογικές, οικοδομικές και άλλες συγγένειες, μα συνιστά ευρύτερη πολιτιστική αξία και κατ' απόλυτη έννοια. Προέχει λοιπόν η διάσωσή του.

Αναφερόμενοι ειδικά στο ζήτημα της δομικής κατάστασης του ναού, θα πρέπει να επισημάνουμε την κρισιμότητά της, η οποία οφείλεται στις εκτενείς δομικές βλάβες. Οι σημαντικότερες βλάβες του φέροντος οργανισμού, δηλαδή ολόκληρου του κελύφους πρακτικά, εντοπίζονται στις καταρρεύσεις της στέγης και των τοίχων του, συγκεκριμένα του βόρειου και του δυτικού. Οι κατά χώραν ιστάμενοι τοίχοι του, ο νότιος και ο ανατολικός, ναί μεν δεν έχουν καταρρεύσει έως σήμερα, όμως εμφανίζουν μεγάλη τρωτότητα ως προς αυτήν την κατεύθυνση. Τούτο εξηγείται αφενός από την κατάλυση των εγκαρσίων δεσμεύσεων με στοιχεία ακαμψίας (που εδώ ήταν οι απολεσθέντες τοίχοι), αφετέρου από τις ρωγμές που διατρέχουν τις επιφάνειες της λιθοδομής. Θα ήταν κοινός τόπος να αναφερθεί η εξαιρετικά μεγάλη σεισμική επικινδυνότητα της περιοχής, που αφορά ούτως ή άλλως όλα τα μνημεία της Κεφαλονιάς, εφόσον το νησί κατατάσσεται στη ζώνη ΙΙΙ σεισμικής επικινδυνότητας κατά τον Αντισεισμικό Κανονισμό. Εάν στα ανωτέρω προστεθούν οι κίνδυνοι που μπορεί να προέλθουν από τη δράση και άλλων φθοροποιών παραγόντων (ισχυρών ανεμοφορτίσεων, κεραυνοπληξιών, λιθοθηρίας, υγρασίας, φθοράς των υλικών, ανεξέλεγκτης βλάστησης κλπ.), σκιαγραφείται εντονότερα η πραγματική κατάσταση επικινδυνότητας.

Η κατάσταση του μνημείου επιβαρύνθηκε ακόμα περισσότερο μετά τους πρόσφατους σεισμούς (2014), και για τον λόγο αυτό το ΥΠΠΟΑ έλαβε προσωρινά μέτρα προστασίας του.

γ) Προϋπολογισμός μελέτης αποκατάστασης (Κ. Κουτσαδέλης)

Το κόστος εκπόνησης της μελέτης αποκατάστασης του μνημείου, η οποία θα περιλαμβάνει αρχιτεκτονική, στατική, τοπογραφική, ηλεκτρομηχανολογική μελέτη, μελέτη λίθινων μελών και προϋπολογισμό του έργου αποκατάστασης, θα ανέλθει συνολικά σε **48.000 € (με ΦΠΑ)**. Η μελέτη θα πληροί τις προδιαγραφές του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, του οποίου θα πρέπει να λάβει την έγκριση.

Εικ. 6. Το εσωτερικό του ναού (2013).

δ) Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Ζήβας, Δ. 2002. *Η αρχιτεκτονική της Ζακύνθου, από τον ΙΣΤ΄ μέχρι τον ΙΘ΄ αιώνα.*

Αθήνα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.

Λειβαδά-Ντούκα, Ε. 2000. *Το κάστρο του Αγίου Γεωργίου Κεφαλληνίας. Ιστορία – περιγραφή χώρου – λαογραφία – πολιτισμός.* Αργοστόλι: Οδύσσεια.

Μπιρμπίλη Αργυροπούλου, Α. 1991. Μονή Σισίων Κεφαλονιάς, στο Γ.Ν. Μοσχόπουλος (επιμ.) *Πρακτικά του Ε΄ διεθνούς πανιονίου Συνεδρίου (Αργοστόλι-Αηζούρι, 17-21 Μαΐου 1986)*, τόμος 3, σελ. 179-212. Αργοστόλι: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Μελετών.

Τσιτσέλης, Η. 1960. *Κεφαλληνιακά Σύμμικτα.* Αθήνα: Τύποις Μηνά Μυρτίδη.

Φωκάς-Κοσμετάτος, Κ.Π. 1962. *Κεφαλληνιακά Β΄, Αρχιτεκτονικά.* Αθήνα: Ίδρυμα Φωκά-Κοσμετάτου.

4. Το αρχοντικό Βαλλιάνου στις Κεραμειές (Α. Γερούσης – Μπεντερμάχερ)

α) Εισαγωγή

Το αρχοντικό βρίσκεται στην κεντρική πλατεία του οικισμού των Κεραμειών. Οι Κεραμειές βρίσκονται στο νοτιοδυτικό τμήμα του νησιού και αποτελούσαν ανέκαθεν έναν από τους μεγαλύτερους οικισμούς της Λειβαθούς. Γύρω από την κεντρική πλατεία του οικισμού συναντά κανείς την εκκλησία του Αγίου Βασιλείου με το πυργοειδές καμπαναριό, το σχολείο, αρχοντικά, όπως το «κόκκινο σπίτι», ελαιοτριβεία, στάβλους, άλλα επισκευασμένα άλλα εγκαταλειμμένα, όλα ευεργετήματα της οικογενείας των Βαλλιάνων.

Οι αδελφοί Βαλλιάνοι (Παναγής, Ανδρέας, Μαρής) αποτελούν κλασσικό παράδειγμα ευεργετών της ελληνικής διασποράς του 19^{ου} αι. Προέρχονταν από φτωχή οικογένεια από τις Κεραμειές, όμως μέσω της εμπορικής και ναυτιλιακής δραστηριότητας κατάφεραν να πλουτίσουν γρήγορα και να ανελιχθούν κοινωνικά. Δεν ξέχασαν όμως την ιδιαίτερη πατρίδα τους και με διαρκείς ευεργεσίες έμειναν στην ιστορία ως οι μεγαλύτεροι ευεργέτες του νησιού. Η μεγαλύτερη ευεργεσία τους, βέβαια, είναι η ανέγερση της Εθνικής Βιβλιοθήκης στην Αθήνα, η οποία ολοκληρώνεται μερικούς μήνες μετά τον θάνατο του Παναγή Βαλλιάνου το 1902.

Εικ. 7. Αριστερά: Χάρτης της Κεφαλονιάς, στον οποίο δηλώνεται η θέση των Κεραμειών. Άνω: Αεροφωτογραφία της οικίας Βαλλιάνου.

Το εν λόγω αρχοντικό σύμφωνα κτίζεται λίγα χρόνια μετά τον θάνατο του Παναγή Βαλλιάνου, από τον Μιχάλη Σπύρου Βαλλιάνο, ο οποίος επίσης διακρίνεται στις εμπορικές επιχειρήσεις. Μένει στο αρχοντικό μέχρι το θάνατο του το 1932, και έκτοτε το αρχοντικό ουσιαστικά εγκαταλείπεται, ενώ καταλαμβάνεται κατά τα πρώτα χρόνια του Β' Παγκοσμίου πολέμου από Ιταλούς κατακτητές. Μετά τους καταστρεπτικούς σεισμούς του 1953, στο αρχοντικό γίνονται επισκευές σωστικού χαρακτήρα από τον Σπύρο Ματιάτο, απόγονο της οικογενείας των Βαλλιάνων, χωρίς να αλλοιωθεί διόλου η μορφή του κτηρίου.

Οι κληρονόμοι της οικίας δώρισαν το μερίδιο τους στο τότε Δήμο Λειβαθούς, ώστε στον εν λόγω κτήριο να στεγαστεί δημοτική βιβλιοθήκη. Το κτήριο έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο μνημείο (ΦΕΚ 420/ΑΑΠ/6-10-2010), *«καθώς αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα αρχοντικού σε αγροτική περιοχή του νησιού, σημαντικού για την μελέτη εξέλιξης της αρχιτεκτονικής στην Κεφαλονιά, ως ένα από τα ελάχιστα δείγματα κτηρίων, που διασώθηκαν από τους σεισμούς του 1953, με ιδιαίτερο κοινωνικό ενδιαφέρον»*.

Το αρχοντικό των Βαλλιάνων αποτελεί ένα από τα ελάχιστα δείγματα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της «προσεισμικής» Κεφαλονιάς, καθώς κατά τους σεισμούς το 1953 περίπου το 90% των κτισμάτων του νησιού κατέρρευσε. Η διατήρηση κάποιων από τα κτίσματα που ακόμη στέκονται και χαρακτηρίζουν την «προσεισμική» Κεφαλονιά, μαζί με τις αναμνήσεις που «κουβαλούν» στο πέρασμα του χρόνου, είναι επιβεβλημένη για τις επόμενες γενεές.

β) Περιγραφή του αρχοντικού

Το κτήριο ανήκει τυπολογικά στην κατηγορία «sette» (7), τύπος που συναντά κανείς στα χωριά της Κεφαλονιάς, η κάτοψη του κτιρίου, δηλαδή, είναι σχήματος «Γ». Τα πλεονεκτήματα του εν λόγω σχήματος είναι ότι δημιουργείται μία εσωτερική αυλή, γύρω από την οποία εκτείνονται οι χώροι – λειτουργίες, χωρίς να δημιουργούνται διάδρομοι μεγάλου μήκους. Οι μεταγενέστερες, πιθανόν, ισόγειες προσθήκες στην εσωτερική αυλή δεν αλλοιώνουν την αρχική σύνθεση του κτηρίου.

Η οικία είναι διώροφη, η μακρά της πλευρά έχει μήκος 19 μ. και η στενή 14,50 μ., ενώ το ύψος της είναι περίπου 7 μ. Η κύρια είσοδος γίνεται από το κεντρικό πορτόνι του δυτικού μαντρότοιχου, μέσω της εσωτερικής αυλής. Ευθύγραμμη συμπαγής εξωτερική σκάλα οδηγεί σε πλατύσκαλο – βεράντα, το «Μότζο», από όπου γίνεται η είσοδος στον όροφο του κτηρίου («Πιάνο Νόμπιλε»). Στο ισόγειο βρίσκονται η κουζίνα, ο μεγάλος αποθηκευτικός χώρος, το «κατώι», βοηθητικοί χώροι και το γραφείο του άλλοτε

ιδιοκτήτη. Στον όροφο συναντά κανείς μια βοηθητική κουζίνα, την τραπεζαρία, τρία υπνοδωμάτια και την σάλα με τον εξώστη που κοιτά στην κεντρική πλατεία των Κεραμειών.

Το κτήριο είναι λιθόκτιστο. Αν και το κτίσιμο της τοιχοποιίας δεν δείχνει ιδιαίτερη επιμέλεια, τα σημεία ενίσχυσης του κτηρίου (γωνίες, διάζωμα, πλαίσια ανοιγμάτων, γείσο) έχουν κατασκευαστεί με μεγάλη επιμέλεια, από σκληρό λαξευμένο πωρόλιθο, το «πωρί», που εξορύσσεται στα λατομεία των Μεταξάτων. Η ιδιαίτερη επιμέλεια κατά την κατασκευή των σημείων ενίσχυσης του κτηρίου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην απορρόφηση των δυνάμεων των καταστρεπτικών σεισμών του 1953.

Τα πατώματα, οι εσωτερικοί τοίχοι του ορόφου καθώς και η στέγη του κτηρίου είναι κατασκευασμένα από ξύλο. Οι όψεις χαρακτηρίζονται από τη συμμετρία των ανοιγμάτων, τα ανεπίχριστα σημεία ενίσχυσης, τα συμπαγή εξώφυλλα, τις εκλεπτύνσεις όσον αφορά στις προεξοχές του διαζώματος και των ανοιγμάτων του ορόφου, καθώς και την ιδιαίτερα επιμελημένη λίθινη κλίμακα με τα μεταλλικά κιγκλιδώματα.

Όλα τα ταβάνια του ορόφου είναι διακοσμημένα με διάφορα ευφάνταστα ζωγραφικά θέματα ζωρών αποχρώσεων, ενώ αντίστοιχα θέματα κοσμούν επίσης τα ανώτερα τμήματα των εσωτερικών τοίχων των δωματίων του ορόφου.

Πρόκειται για μορφολογικά στοιχεία και εκλεπτύνσεις που αποσκοπούν σε μια λιτή και διακριτική σύνθεση στοιχείων ως προς την διαμόρφωση των όψεων και του εσωτερικού, σηματοδοτώντας την κύρια χρήση της κατοικίας στον όροφο, ενώ παράλληλα στοχεύουν στην άριστη λειτουργία της κατασκευής. Τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά της λιτής και συνάμα διακριτικής προσεισμικής αρχιτεκτονικής της Κεφαλονιάς.

Εικ. 8. Ανατολική όψη της οικίας, σημερινή κατάσταση.

Εικ. 9. Βόρεια όψη της οικίας, σημερινή κατάσταση.

Εικ. 10. Δυτική όψη της οικίας, σημερινή κατάσταση.

γ) Παθολογία

Τα βασικά δομικά και οικοδομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει το κτήριο οφείλονται αφενός στους ισχυρούς σεισμούς του 1953 και αφετέρου στην εγκατάλειψη και μη συντήρηση του κτηρίου τα τελευταία 60 χρόνια.

Η τοιχοποιία παρουσιάζει στο σύνολο της ρηγματώσεις, και τμηματικές καταρρεύσεις, χωρίς όμως να παρατηρούνται σημάδια καθίζησης ή απόκλισης από την κατακόρυφο. Στο ύψος του γείσου της στέγης παρατηρούνται μετακινήσεις πωρόλιθων, οι οποίοι οφείλονται κυρίως στις σεισμικές δονήσεις.

Η φθορά των ξύλινων στοιχείων είναι πολύ μεγάλη, λόγω σήψης που προκαλείται από την έντονη υγρασία και τη συνεχή εισροή των όμβριων υδάτων μέσω οπών της στέγης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την καταστροφή μεγάλου ποσοστού του ζωγραφικού διακόσμου στον όροφο του κτηρίου και των κύριων ξύλινων στοιχείων των πατωμάτων και της στέγης, γεγονός που επιφέρει την έλλειψη διαφραγματικής λειτουργίας και στα δύο επίπεδα του κτηρίου, κύριο δομικό πρόβλημα του κτηρίου.

Οι σιδεριές στον εξώστη, στην εξωτερική κλίμακα και στα ανοίγματα του ισογείου έχουν προκαλέσει ρηγματώσεις λόγω οξειδωσης στα πώρινα στοιχεία του κτηρίου. Η πρόχειρης κατασκευής πλάκα από οπλισμένο σκυρόδεμα, η οποία αντικατέστησε ένα τμήμα ξύλινου πατώματος κατά τις επισκευές που πραγματοποίησε ο Σπύρος Ματιάτος μετά τους σεισμούς, παίζει το ρόλο ενός άκαμπτου δίσκου ανάμεσα στους τοίχους του κτηρίου και σε ένα ενδεχόμενο σεισμό μπορεί να προκαλέσει έντονα δομικά προβλήματα.

Τα παραπάνω προβλήματα θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο την ασφάλεια του κτηρίου, γι' αυτό και κρίνεται άμεση η ανάγκη αποκατάστασής του και ανάδειξης των αισθητικών του αξιών.

δ) Προϋπολογισμός Μελέτης

Το κόστος της πλήρους μελέτης για την αποκατάσταση του κτηρίου (αρχιτεκτονική μελέτη, στατική μελέτη, ηλεκτρομηχανολογική μελέτη, μελέτη συντήρησης τοιχογραφιών, οροφोगραφιών, λίθινων και μεταλλικών στοιχείων, τεύχη δημοπράτησης) ανέρχεται σε **25.000 ευρώ**, συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ 23%.

Η μελέτη θα πληροί πλήρως τις προδιαγραφές που θέτει του ΥΠΠΟΑ, από το οποίο και θα πρέπει να εγκριθεί με ευθύνη των μελετητών.